

ВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА ЄДНІСТЬ ТЕРМІНОЛОГІЇ – ШЛЯХ ДЛЯ З'ЯСУВАННЯ СУТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 158-2 КК УКРАЇНИ

Ю.В. Орлов

аспірант кафедри

кримінального права та процесу

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Проблема, що стосується незаконного знищення виборчої документації або документів референдуму, має ґрунтуватися на принципі визначеності та єдності термінології та повинна здійснюватися за допомогою визначених у законі термінів. Це питання має важливе значення для теорії кримінального права, особливо у з'ясуванні суті об'єктивної сторони злочину, зокрема злочину передбаченого ст.158-2 КК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами визначеності та єдності термінології займалися такі вчені, як: В.В. Копейчиков, О.Ф. Скакун, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко, В.К. Матвійчук, Ю.В. Баулін, О.В. Зайчук, М.І. Панов, В.І. Борисов, А.А. Музика, І.О. Харь, М.І. Мельник, В.П. Тихий, М.І. Хавронюк, В.К. Гришук, В.О. Навроцький, О.М. Костенко, П.Л. Фріс, О.О. Дудоров, А.О. Мороз та ін. Проте до цього часу цей аспект проблеми не стосувався положень, які мають безпосереднє відношення до об'єктивної сторони злочину незаконне знищення виборчої документації референдуму.

Мета статті полягає в обґрунтуванні принципу визначеності та єдності термінології як одного з найраціональнішого шляху до з'ясування суті об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України.

Основні результати дослідження. Підкреслюючи залежність якості правового матеріалу від рівня законодавчої техніки, а ми в цьому сенсі віднесли б і застосування термінології у ст.158-2 КК України, «батько» кібернетики Н. Вінер писав, що «теорія і практика права тягнуть за собою дві групи проблем: групу проблем, яка стосується загального призначення права, розуміння, розуміння справедливості в праві, і групу проблем, що стосуються технічних прийомів, при допомозі яких ці поняття стануть ефективними» [1, с.29]. Ці положення впритул стосуються принципу визначеності та єдності термінології у складі злочину незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму та можливості здійснення ефективної кримінально-правової охорони відповідних суспільних відносин лише за допомогою визначених у законі термінів (які можуть сприяти однозначному розумінню ознак об'єктивної сторони цього злочину правозастосовними органами).

Слід зазначити, що термінологія, яка використовується для описання об'єктивної сторони злочину, що нами досліджується впливає на формулювання (побудову) конструкцію зовнішнього прояву цього злочину. Термін «конструкція», означає «...от лат. constructio – составление, построение: 1) устрой-

ство, взаимное расположение частей, состав к.-л. строения, механизм и т.п., строение механизм и т.п. с таким устройством... 2) В языкознании синтаксич. (реже морфологич.) целое, результат объединения в речи языковых единиц, сочетающихся по правилам, обусловленным наличием у них определ. грамматич. свойств» [2, с.621]. Тому в теорії під конструкцією обґрунтовано, на наш погляд, розуміють характер, типи зв'язків між складовими частинами, різновидність «набору» або поєднання останніх (якщо погодитись з виділенням внутрішньої і зовнішньої законодавчої, а рівно юридичною техніки в цілому, то юридичні конструкції відносяться до внутрішньої її сторони, тобто застосовуються при компромісі змісту і певної структури права в низці таких засобів, як презумпції, фікції, символи, аксіоми тощо) [3, с.12-13]. А ці зв'язки залежать також від термінології, яку законодавець використовує, а остання повинна особами, що застосовують закон, мати однозначне розуміння, тобто мати єдність – однозначність.

Слід звернути увагу на те, що в чинному Кримінальному кодексі України термін «незаконне» використовується у ст. ст. 134, 138, 142, 145, 146, 151, 158, 158-2, 162, 169, 172, 176, 177, 179, 180, 182, 183, 184, 193 тощо [4]. Важливо звернути увагу на те, що у цих та інших статтях на незаконність указують як дії, статус, умови, так і інші фактори, які свідчать про різний підхід законодавця стосовно названого терміна. Проте для кожної зі статей, де використовується термін «незаконне» має бути щось спільним. З цією метою ми звернемося до тлумачення цього терміна в довідникових джерелах. Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови не містить термін «незаконне», а має термін «незаконно», що є присл. до незаконний [5, с.760].

Отже потрібно звернутися у нашому дослідженні до терміна «незаконний», який означає «...-а, -е. Який забороняється законом, порушує закон. // Який суперечить законові, йде в розріз із ним...» [5, с. 760]. Натомість «Русско-украинский словарь» термін «незаконний» тлумачить наступним чином: «...-ым образом незаконно, незаконным способом (чином)» [6, с. 107]. У той же час «Толковый словарь нового великорусского языка Владимира Даля» термін «незаконный» тлумачить як «...противозаконный не согласный съ законами, правилами, постановлениями; // въ народъ; противный обычаемъ, преданьямъ...» [4, с. 518-519].

Крім того, з метою визначитися з терміном «незаконний» ще доцільно було б звернутися до поняття «незаконні дії», який означає наступне: «дії, що порушують встановлений законом правопорядок. Такими є: а) дії, заборонені законодавством; б) дії, вчинені не в тому порядку, який для них визначений законодавством. Залежно від характеру Н.д. вони утворюють склад відповід. правопорушення: цив., адмін., кримінального тощо. У передбачених законодавством випадках під поняття «незаконні дії» підпадає і їх пасивна форма т.з. незаконна бездіяльність...» [7, с.129].

Таким чином, аналіз етимологічного з'ясування терміна «незаконний», запропонованого в словниках, а також, що є загальним для його використання в перерахованих та інших статтях КК України, можна звести до наступних положень, які можна взяти за основу: 1) що це така поведінка особи (осіб), яка

суперечить законові; 2) що це така поведінка особи, яка забороняється законом; 3) що це така поведінка особи, яка порушує закон, йде в розріз з ним; 4) що це така поведінка особи, яка є протизаконною, не узгодженою з законами, постановами, правилами; 5) що це така поведінка особи, яка порушує встановлений законом правопорядок; 6) що це така поведінка особи, яка здійснюється не в тому порядку, що для неї визначена законодавством.

Отже можна констатувати, що термін «незаконний» стосується як дії, так і бездіяльності і означає: 1) діяння, що заборонене законом або іншими нормативно-правовими актами; 2) діяння, що суперечить законові або іншим нормативно-правовим актам; 3) діяння, яке здійснюється не в тому порядку, яке для нього визначене чинним законодавством (в широкому розуміння цього слова).

Терміни «знищення», «пошкодження» мають досліджуватися у сенсі об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України. Проте не можна упускати з поля зору положення, що стосуються загальної і спеціальної норм у теорії кримінального права.

У цьому контексті слід погодитись з думкою П.П. Андрушка, що «У ст.158-2 КК, якою КК України ... доповнений Законом від 1 грудня 2005р., фактично сформульована спеціальна норма щодо загальної норми, сформульованої у ст.385 КК, якою передбачена відповідальність за умисне знищення, пошкодження чи приховування офіційних документів вчинених з корисних мотивів або в інших особистих інтересах, оскільки виборча документація або документи референдуму відносяться до категорії офіційних документів...» [8, с.283]. Проте слушним у цьому сенсі, на наш погляд, є доповнення позиції П.П. Андрушка, зроблене О.О. Семенюком, де він зазначає, що «...ст.158-2 КК України потрібно розглядати як спеціальну норму відносно загальних норм, визначених у: ст.298-1 КК України «Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду» та ст.357 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження» [9, с.85].

В юридичній літературі знищення виборчої документації або документів референдуму розуміють наступним чином: 1) М.І. Мельник вважає, що «знищення виборчої документації або документів референдуму полягає в діяннях, внаслідок яких такі документи перестають фізично існувати. При цьому такі документи втрачають властивість бути носієм зафіксованої в них інформації та не підлягають відновленню (приводяться у стан, який повністю і назавжди виключає використання за призначенням). Знищення може здійснюватись шляхом, наприклад, спалювання, подроблення, травлення кислотою, стирання тексту документа до стану неможливості його розпізнання та відновлення, стирання інформації з магнітного, лазерного диску, заливання фарбою, тощо» [10, с.432]; 2) П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий під знищенням виборчої документації або документів референдуму, розуміють «певні дії винного, внаслідок яких припиняється фізичне існування матеріальних носіїв, на яких зафіксована певна інформація

(наприклад, спалювання документації чи документів), або документи приводяться у такий стан, коли вони втрачають властивість бути носієм зафіксованої на них інформації (наприклад, видалення тексту шляхом травлення, розривання, стирання тексту з неможливістю його відновлення). У будь-якому разі при знищенні документів втрачається інформація, зафіксована на певному матеріальному носії» [11, с.187]; 3) І.О. Зінченко під знищенням документації вбачає активні дії, що передбачають повну ліквідацію виборчих документів або документів референдуму будь-яким способом, приведення документів у непридатний стан, коли вони втрачають свої властивості і не можуть бути носіями зафіксованої в них інформації (наприклад, спалювання, розірвання тощо) [12, с.152].

Нам уявляється, що суперечностей у визначеннях авторів стосовно знищення виборчої документації або документів референдуму не вбачається, вони з певною інтерпретацією доповнюють одне одного. Проте уточнення таких понять, як «знищення» можливе при з'ясуванні етимологічного його значення.

Стосовно терміна «знищення», то він у довідникових джерелах використовується як «... дія за знач. Знищити і знищитися та знищувати ...» [5, с. 473]. Так, термін «знищувати», означає: «- ую, -уеш, недок., знищити, -щу, -щиш, док., перех. 1. Вбиваючи, нищачи і т. ін., припиняти існування кого-, чогонебудь, призводити до загибелі, смерті // Руйнувати, псувати щонебудь, ламаючи, рвучи і т. ін. // Скасовувати, ліквідувати щонебудь ...» [5, с.473]. Також термін «уничтожить» означає «... 1. Кого-что. Прекратитъ существование кого-чего-н., истребить ...» [13, с.681]. «Украинско-русский словарь» термін «знищувати» трактує «... -щую, -щуеш, знищити, -щу, щих, уничтожатъ, уничтожить, истребить, истреблять ...» [6, с.278]. О.Я. Светлов розумів термін «знищення» як «... приведення об'єкта (предмета) до повної непридатності із втратою можливості його відновлення» [14, с.633].

Аналіз етимологічного трактування терміна «знищувати», запропонованого в довідникових джерелах, дає можливість виокремити наступні положення: 1) це припиняти існування кого-, чогонебудь; 2) це приведення об'єкта (предмета) до повної непридатності із втратою його можливості до відтворення.

Таким чином, під незаконним знищенням виборчої документації або документів референдуму слід розуміти, заборонені законом або іншими нормативно-правовими актами діяння, внаслідок яких така документація та документи приводяться в непридатний стан (перестають фізично існувати), тобто втрачають властивість бути носієм зафіксованої в них інформації та не підлягають відновленню і використанню за їх призначенням.

У джерелах з кримінального права існують наступні судження щодо пошкодження виборчої документації або документів референдуму: 1) П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий під пошкодженням виборчої документації або документів референдуму, розуміють їх приведення у стан, непридатний для їх подальшого використання за їх цільовим призначенням внаслідок втрати частини зафіксованої на них інформації (наприклад, відривання частини документа, заливання документа фар-

бою, знищення частини тексту документа шляхом стирання чи травлення) [11, с.187]; 2) П.П. Андрушко пропонує тотожне визначення [8, с.281]; М.І. Мельник під пошкодженням виборчої документації або документів референдуму передбачає таке заподіяння шкоди матеріальній основі виборчого документа або документа референдуму, коли їх використання за цільовим призначенням ускладнено або повністю неможливе (при цьому для відновлення можливості використання зафіксованої на пошкоджених документах інформації такі документи можуть бути реставровані) [10, с.432-433]; 4) І.О. Зінченко наполягає на тому, що пошкодження – це приведення документів у частково непридатний стан коли можливість їх використання за цільовим призначенням суттєво утрудняється або навіть унеможлиблюється (відірвано частину документа, залито чорнилами або фарбою текст тощо) [12, с.152].

На наш погляд, зазначені вище визначення не мають істотних суперечностей і в своїй основі доповнюють одна одну. Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «пошкодження» трактує наступним чином: «... -я, с.1. чого. Дія за знач. пошкодити» [5, с.1098]. Натомість під терміном «пошкодити», розуміють «...Виводити що-небудь із ладу; псувати, руйнувати...» [5, с.1098].

Аналіз існуючих точок зору та термінології дає можливість запропонувати визначення незаконного пошкодження виборчої документації або документів референдуму. Під незаконним пошкодженням виборчої документації або документів референдуму слід розуміти їх приведення в непридатний стан за цільовим призначенням без відновлення інформації зафіксованої в них, коли такі документи стають можливими для їх використання.

Висновки. На підставі викладеного можна зробити наступні висновки:

1) під незаконним знищенням виборчої документації або документів референдуму слід розуміти, заборонені законом або іншими нормативно-правовими актами діяння, внаслідок яких така документація та документи приводяться в непридатний стан (перестають фізично існувати), тобто втрачають властивість бути носієм зафіксованої в них інформації та не підлягають відновленню і використанню за їх призначенням;

2) під незаконним пошкодженням виборчої документації або документів референдуму слід розуміти їх приведення в непридатний стан за цільовим призначенням без відновлення інформації зафіксованої в них, коли такі документи стають можливими для їх використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Винер Н.* Кибернетика и общество / Н. Винер. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. - 200 с.
2. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – [3-е изд.] – М. : Сов. Энциклопедия, 1984. – 1600 с., ил.
3. *Иванчин А.В.* Уголовно-правовые конструкции и их роль в построении уголовного законодательства: автореф. дис....канд. юрид. наук; за спец. 12.00.08. – уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право / А.В. Иванчин. – Екатеринбург, 2003. – 20 с.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001р. №2341 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25-26. – Ст. 131.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.] – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
6. Русско-украинский словарь – Т. 2; [редакторы тома С.И. Головащук, Л.А. Коробчинская, Н.А. Пилинский]. – Киев: Изд-во «Наукова думка», 1966. – 756 с.
7. *Костенко О.М.* Незаконні дії / О.М. Костенко // Юридична енциклопедія: В 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.] – Т. 4; Н-П. – К. : Українська енциклопедія, 2002. – 720 с.
8. *Андрушко П.П.* Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика: [монографія] / П.П. Андрушко. – К. : КНТ, 2007. – 328 с.
9. *Семенюк О.О.* Кримінально-правова характеристика порушення законодавства про референдум / О.О. Семенюк. – К. : Вид-во ТОВ «НВП ІНТЕРСЕРВІС», 2012. – 212 с.
10. *Мельник М.І.* Коментар до ст. 158-2 КК України / М.І. Мельник // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; за заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [9-е вид., перероб. та допов.] – К. : Юридична думка, 2012. с. 431-434.
11. *Андрушко П.П., Зінченко І.О., Мельник М.І., Осадчий В.І., Тихий В.П.* Незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму (стаття 158-2 КК) / П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, М.І. Мельник, В.І. Осадчий, В.П. Тихий // Кримінальна відповідальність за порушення виборчих і референдних прав / П.П. Андрушко, І.О. Зінченко, С.Я. Лихова та ін.; За заг. ред. В.П. Тихого. – Х. : Изд-во Кроссруд, 2008. – с. 180 – 192.
12. *Зінченко І.О.* Коментар до ст. 158-2 КК України / І.О. Зінченко // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: У 2 т. – Т. 2.: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – [5-те вид., допов.] – Х. : Право, 2013. – с. 151 – 153.
13. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка: Ок. 5700 слов / Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. – [19 изд., испр.] – М. : Рус. яз., 1987. – 750 с.
14. *Светлов О.Я.* Знищення і зруйнування пам'яток історії та культури / О.Я. Светлов // Юридична енциклопедія: В 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.] – Т. 2 – К. : Українська енциклопедія, 1999. – 744 с.

Орлов Ю.В. Визначеність та єдність термінології – шлях для з'ясування суті об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.158-2 КК України

У статті досліджується поняття «незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму», а також «незаконне пошкодження виборчої документації або документів референдуму». Автором проаналізовані існуючі точки зору на ці та інші поняття. Запропонований підхід до вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: незаконне знищення, виборча документація, незаконне пошкодження, референдум, вибори.

Орлов Ю.В. Определенность и единство терминологии – путь для выяснения сути объективной стороны преступления, предусмотренного ст.158-2 УК Украины

В статье исследуется понятие «незаконное уничтожение избирательной документации или документов референдума», а также «незаконное повреждение избирательной документации или документов референдума». Автором проанализированы существующие точки зрения на эти и другие понятия. Предложен подход к решению этой проблемы.

Ключевые слова: незаконное уничтожение, избирательная документация, незаконное повреждение, референдум, выборы.

Orlov Y.V. Certainty and unity of terminology – a way to determine the merits of actus reus under Art. 158-2 of the Criminal Code of Ukraine

The article examines the concept of “illegal destruction of election documents or documents Referendum” and “illegal damaging election documents or documents of the referendum. The author analyzed the existing points of view on these and other concepts. Proposed the approach to solving this problem.

Keywords: illegal destruction of election documents, illegal damage referendum election.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2015.